bunların bazı eserlerini istinsah ve şerhetmiştir. Abdürrahim'in üzerinde en çok durduğu konulardan biri ilimdir. O ilmi hayatın esası olarak görür ve her şeyden üstün tutar. İlim hem edep, hayâ, iyilik gibi ahlâkî vasıfların hem dünyadaki ihtiyaçları karşılamanın yegâne yolu, dünyevî ve uhrevî saadete ulaşmanın en önemli vasıtasıdır.

Medreselerde hayattan kopuk bilgilerin öğretilmesine karşı çıkan Abdürrahim Otuz-İmeni bu çerçevede değerlendirdiği felsefe ve mantık öğretimini reddeder, faydalı ilimler arasında fıkha özel bir yer verir. Hayatın rahat, huzurlu ve âdil bir şekilde yaşanması fıkhın iyi bilinmesine bağlı olduğu halde döneminde fıkha gereken önemin verilmemesinden yakınır. Ona göre âlim "kâmil akıl sahibi olan kimse" demektir. İlim sahibi kişi bilmediğini bilir ve ilmini ahlâkına yansıtır. Kendi menfaatinden ziyade halkı aydınlatmaya çalışır. Otuz-İmeni'nin hayatı göz önünde tutulduğunda onun yaşantısının fikirleriyle uyuştuğu görülür. Abdürrahim din görevlilerinin nikâh, cenaze vb. hizmetler karşılığında para almalarını İslâm'a aykırı bulmuş, toplumdaki aksaklıkları ve bid'atları sık sık gündeme getirerek dini çok iyi bilmeden ve taklitten kaçınmadan bunlardan kurtulmanın mümkün olmadığını belirtmiştir. Rusya müslümanlarının kız çocuklarını okutmaları gerektiğini savunmuş, hatta Rusça öğrenmeyi "kırk birinci farz" olarak görmüş, bu görüşleriyle kendisinden sonra gelen Cedîdciler'e öncülük etmiştir.

Eserleri. Abdürrahim Otuz-İmeni otuz biri manzum, on dördü mensur, üçü manzum-mensur karışık, ikisi Arapça-Farsça sözlük, biri takvim çalışması olmak üzere elli kadar eser kaleme almıştır. Ayrıca ona atfedilen veya ona ait olduğu bilinip halen bulunamayan eserler vardır. Çoğu Türkçe, bir kısmı Arapça ve Farsça olan eserlerinin tamamına yakını Kazan Devlet Üniversitesi Lobaçevski Fenni Kütüphanesi Şark Yazmaları Bölümü ile Rusya Fenler Akademisi Kazan Şubesi Alimcan İbrahimov Dil-Edebiyat Enstitüsü Arşivi'ndedir. Ayrıca bazı eserleri Süleymaniye Kütüphanesi'nde bulunmaktadır. Bazı manzum eserleri şunlardır: **1.** *Cenâhu'l-felâh fî zemmi mübâh.* Açgözlülüğe ve nefsânî isteklerin kontrol edilmesine dair Türkçe bir risâledir. **2.** *Dürretü'l-fâhire Yaki Âhiretnâme.* İmam Gazzâlî'nin *ed-Dürretü'l-fâḫire fî keşfi ʿulûmi'l-âḫire* adlı kitabından faydalanılarak kaleme alınmıştır. **3.** *Tuhfetü'l-gurebâ ve Letâifü'l-ezâ.* Bir mukaddime, bir hikâye, dört bölüm (makale) ve bir hâtimeden ibaret olan eserde Buhara medreselerindeki yanlış uygulamalardan bahsedilmektedir. **4.** *Gurbetnâme.* Bir mukaddime, beş fasıl ve bir hâtimeden oluşan 200 mısralık bir risâledir. **5.** *Avârifü'z-zamân.* Bir mukaddime, altı bölüm ve bir hâtimeden oluşan eser cahil sofuları tenkit etmek üzere kaleme alınmıştır. **6.** *Tenzîhü'l-efkâr fî nesâyihi'l-ahyâr.* 586 mısralık risâlenin 186 mısrai Farsça, diğerleri Türkçe'dir. **7.** *Risâle fî mühimmeti'z-zamân* (Kazan 1840, 1889). **8.** *Neşrü't-tekrîb.* 1840'ta Kazan'da *Risâle-i Mühimme* ile birlikte yayımlanmıştır. **9.** *Ebyât-ı Türkî Der Zemmi Dünyâ.* **10.** *Bahs-i Nihân bi-Cevân.* **11.** *Selam Sinden Kitirdi Bir Filan.* **12.** *Bu Bir Nüsha-i Latifdür.* **13.** *Beyt Der Ẕemm-i Ṣûfiyân me-Zamâne* (Farsça).

Bazı mensur eserleri de şunlardır: **1.** *Seyfü'ṣ-ṣarîm.* Giriş kısmı Farsça, diğer bölümleri Arapça olan risâle tasavvuflî ve ahlâkî konuları ihtiva eder. **2.** *Risâle-i Debbâġāt.* Fıkıhla ilgili küçük bir risâledir. **3.** *Risâle-i Ṣafaḳıye.* Güneşin batmadığı yerlerde yatsı namazının kılınıp kılınmayacağı hakkında bir risâledir. **4.** *Risâle-i İḥtiyâṭ.* Dinî emirler konusunda küçük bir eser olup tek nüshası Kazan Devlet Üniversitesi El Yazmaları Bölümü'ndedir. **5.** *Risâle fî ẕemmi şürbi şây.* **6.** *İnḳāẕü'l-hâlikîn.* Yarı felsefî karakterde bir risâledir. **7.** *Tuḥfetü'l-aḥbâb* (Kazan 1900). Tecvide dair on altı sayfa hacminde bir risâledir. **8.** *Cevâhirü'l-beyân.* Fıkıhla ilgili bir eserdir (bu yedi eser Arapça kaleme alınmıştır). **9.** *Şerḥu Ṣebâti'l-ʿâcizîn.* Sûfî Allahyâr'ın Türkçe kitabının Arapça şerhidir. **10.** *Şerḥu murâdi'l-ʿârifîn.* Allahyâr'ın Farsça eserine yazılmış Arapça bir şerhtir. **11.** *Muḫtaṣaru Leṭâ'ifi'l-luġāt li'l-Meṣnevî.* *Meṣnevî*'nin anlaşılmayan kelimeleri için hazırlanmış Farsça-Arapça sözlük ve açıklamalardan oluşur. **12.** *Risâle-i Mühimme* (Türkçe, Kazan 1840). **13.** *Tercüme-i Dürretü'l-fâhire.* Gazzâlî'nin eserinin Türkçe tercümesidir.

BİBLİYOGRAFYA :

Abdürrahim Otuz-İmeni, *Avârifü'z-zamân*, Kazan Devlet Üniversitesi Lobaçevski Fenni Ktp., Şark Yazmaları, nr. T 182, vr. 158ᵇ-171ᵃ; a.mlf., *Tenzîhü'l-efkâr*, Kazan Devlet Üniversitesi Lobaçevski Fenni Ktp., Şark Yazmaları, nr. T 182, vr. 145ᵇ-151ᵇ; Mercânî, *Vefiyyetü'l-eslâf ve taḥiyyetü'l-aḫlâf*, Kazan Devlet Üniversitesi Lobaçevski Fenni Ktp., Şark Yazmaları, nr. 614, VI, vr. 181ᵃ-183ᵇ; a.mlf., *Müstefâdü'l-ahbâr fî ahvâli Kazân ve Bulgār*, Kazan 1900, II, 239-241; Rızâeddin b. Fahreddin, *Asar*, Orenburg 1904, I/6, s. 300-316; Ali Rahim – A. Aziz, *Tatar Edebiyatı Tarihi*, Kazan 1923, I/3, s. 145-150; Abdurrahman Sadi, *Tatar Edebiyatı Tarihi*, Kazan 1926, s. 20; Muhammet Gaynullin, *XIX. Yüzyıl Tatar Edebiyatı Tarihi*, Kazan 1957, s. 7; *Tatar Edebiyatı Tarihi*, Kazan 1984, I, 428-442; Enver Şeripov – Mir Kasım Usmanov, *Gabderrahim Utız İmeni el-Bulgārî*, Kazan 1986; Gaysa Hüseyinov, "Utız İmeni- Gabdurrahim Usman", *Vatandaş*, sy. 12, Ufa 1997, s. 69-77; a.mlf., "Gabdrahim Usman", *Başkortostan Kratkaya Entsiklopediya*, Ufa 1996, s. 218.

İSMAİL TÜRKOĞLU – İBRAHİM MARAŞ

OUAGADOUGOU

Batı Afrika'da Burkina Faso'nun başşehri

(bk. BURKİNA FASO).

OUSELEY, Sir William

(1767-1842)

İngiliz şarkiyatçısı.

Galler'in Monmouthshire şehrinde doğdu. Bir diplomat olan Sir Gore Ouseley'in kardeşi ve ünlü misyoner Gideon Oueseley'in kuzenidir. İngiliz-İrlanda kökenli bir aileden gelen iki kardeş aldıkları özel eğitimi tamamladıktan sonra 1787 yılında Galler'den ayrıldı. Gore Hindistan'a doğru yola çıkarken William öğrenimini ilerletmek için Paris'e giderek Fars dili ve edebiyatıyla ilgilenmeye başladı. 1788-1794 yıllarında Hindistan'da İngiliz ordusunda subay olarak çalıştı. Daha sonra görevinden ayrılıp ilmî çalışmalarına devam etmek üzere Leiden'e gitti. 1796'da İngiltere'ye dönen Ouseley ertesi yıl Dublin Üniversitesi'nde doktor oldu. 1800'de, şarkiyat çalışmalarına katkılarından dolayı 1786-1793 yıllarında İngilizler'in Hindistan genel valisi olan Charles Lord Cornwallis tarafından "sir" unvanıyla ödüllendirildi. Bu arada devlet tarafından İran'da görevlendirilmesi için çalıştıysa da bir sonuç alamadı. Diplomat olan kardeşi Gore'un aracılığıyla 1809-1810 yıllarında İngiltere'ye gelen Kaçar elçisi Ebü'l-Hasan Han İlci ile tanıştı. Gore'un 1810'da Tahran'a elçi tayin edilmesi üzerine ona refakat ederek sekreterliğini yaptı (1810-1815). 1842 yılının Eylül ayında Fransa'nın Boulogne şehrinde öldü. Ouseley iyi bir yazma kitap toplayıcısıydı. İngiltere'de Fars dili alanındaki çalışmalara öncülük etti. Asiatic Society of Calcutta'nın aslî, Edinburgh, Göttingen ve Amsterdam'daki kraliyet cemiyetlerinin de fahrî üyesiydi ve bu kuruluşların çalışmalarına büyük katkılarda bulunmuştu.

Eserleri. 1. *Persian Miscellanies: An Essay to Facilitate the Reading of Persian Manuscripts, with Engraved Specimens, Philological Observations, and Notes Critical and Historical* (London 1795). Ouseley'in ilk çalışması olup Lord Francis Rawdon'a ithaf edilmiştir. **2.** *Catalogue of Several Hundred Manuscript Works in Various Oriental Languages Microform* (London 1831). **3.** *Travels in Various Countries of the East: More Particularly Persia* (I-III, London 1819-1823). Eser dönemin İran-İngiltere ilişkileriyle ilgili en önemli kaynakları arasındadır. **4.** *Observations on Some Medals and Gems, Bearing Inscriptions in the Pahlavi or Ancient Persick Character* (London 1801). **5.** *The Oriental Collections: Consisting of Original Essays and Dissertations, Translations and Miscellaneous Papers* (I-III, London 1797-1800). **Tercüme ve Neşirleri. 1.** *Epitome of the Ancient History of Persia* (London 1799). Ahmed b. Muhammed Gaffârî'nin *Cihânârâ*'sından Pişdâdîler, Keyânîler ve Sâsânîler'le ilgili bölümlerin neşir ve tercümesidir. **2.** *The Oriental Geography of Ibn Haukal, an Arabian Traveller of the Tenth Century* (London 1800; tıpkıbasım, nşr. Fuat Sezgin, *Islamic Geography* serisi içinde, c. XXX, Frankfurt 1992). İbn Havkal'ın *Ṣûretü'l-arż* adlı ünlü eserinin İngilizce'ye çevirisidir. **3.** *The Bakhtyar Nameh, or Story of Prince Bakhtyar and the Ten Viziers* (London 1801). Binbir gece masallarının Farsça versiyonu *Baḫtiyârnâme*'nin İngilizce'ye çevirisidir. **4.** *Arabic Proverbs or the Manners and Customs of the Modern Egyptians* (London 1830). Johann Ludwig Burckhardt'in *Mecmûʿa mine'l-emṡâli'l-ʿArabiyye* adlı eserinin açıklamalarıyla birlikte İngilizce'ye tercümesidir.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Havkal, *The Oriental Geography of Ibn Haukal, an Arabian Traveller of the Tenth Century* (trc. W. Ouseley), London 1800 → Frankfurt 1992, tercüme edenin önsözü, s. I-XXXII; *British Contributions to Persian Studies*, Teheran, ts. (Ramin Printers), s. 3, 42-43; Abbas Emânet, "Hemrâh-i Mîrzâ Ṣâliḥ ez İṣfahân be Ṭahrân", *Âyende*, IX, Tahran 1983, tür.yer.; S. Lane-Poole, "Ouseley, Sir William 1767-1842", *Dictionary of National Biography*, CD-ROM, Oxford 1995; "Ouseley", *EAm.*, XXI, 53.

RIZA KURTULUŞ

OYMACILIK

Oymacılık insanlığın uyguladığı en eski süsleme sanatlarından biri olup tarih öncesi dönemlere ait kaya ve mağara resimleri -tabii boyalarla yapılanlar hariç- bir tür oymadır. Osmanlılar bu sanatın ustalarına **nakkâş, nahhât, kendekâr, kalemkâr** gibi isimler vermişlerdir. Oyma genelde taş, mermer, stuko, yeşim, akik, fildişi, boynuz, kemik, maden ve ahşap üzerine yapılmaktadır; bunların içinde en yaygın olanı ahşaptır. Malzemenin cinsine göre minkar, iskarpela, kalem denilen çeşitli kesici, delici, yontucu aletlerin kullanıldığı oymacılık genel olarak yüzey, üç boyutlu ve dekupe (kesme) türlerine ayrılan bir sanat dalıdır. Yüzey oymacılığı, günümüzde oymacılık denilince ilk akla gelen, sert malzeme üzerine farklı derinlikteki motiflerin içinin (oyma) veya dışının (kabartma) oyularak işlendiği türdür. Üç boyutlu oymacılık heykeltıraşlığın sert malzemeyi doğrudan oyarak işleyen çeşididir. Dekupe ise kıl testere ve ince eğeler yardımıyla belirli kalınlıktaki malzeme üzerine çizilen motifin kesilip yerinin boşaltılmasıyla yapılan oymacılıktır (kâğıt veya deriye çizilmiş motifin oyulup çıkarılarak başka bir kâğıt / deri üzerine yapıştırılması suretiyle yapılan süslemeler için bk. **KATI**').

Eski Ahid'de geçen ve yapılması yasaklanan "oyma put" tabiriyle (Çıkış, 20/4; Levililer, 26/1; İşaya, 15, 17) dolaylı olarak heykeltıraşlık konusu dile getirilir. Süleyman Mâbedi'nin tezyinatıyla ilgili bilgilerde ise daha çok kabartma türü oymacılık işleri anlatılmaktadır (Hâkimler, 17/3-4; I. Krallar, 6/18, 32, 36, 7/26; II. Tarihler, 3/7; Hezekiel, 40/16, 26, 31, 34, 37); ayrıca kitapta "demir oyma kalemi" ve "kayaya yazı oymak" tabirleri de geçer (Eyub, 19/24). Kur'an'da Hz. İbrâhim'in, kavmini kendi elleriyle oydukları (yonttukları) putlara mı taptıklarını sorarak uyardığı (es-Sâffât 37/95) ve Kuzey Arabistan'ın Hicr bölgesinde kayalara oyulmuş evlerin bulunduğu (el-A'râf 7/74; el-Hicr 15/82; eş-Şuarâ 26/149) belirtilir. Buranın kuzeyinde bulunan Nabatîler'in Petra şehri bölgedeki kaya oymacılığı açısından en önemli örnektir. Eski dünyadan günümüze Mısır mezarlarından çıkanlar dışında pek fazla ahşap oyma eser kalmamıştır. Buna karşılık Mısır dahil bütün Ön Asya'nın tarihî mâbed, mezar ve âbidelerinde taş işçiliğinin en güzel ürünlerini görmek mümkündür. Özellikle Mezopotamya mühürcülük sanatı örnekleri oymacılığın o dönemlerde ne kadar gelişmiş olduğunu göstermektedir. Aynı şekilde Nimrud, Ziviye, Korsâbâd gibi yerlerde bulunan fildişi parçalar da Fenike ve Asur fildişi oymacılığı hakkında bir fikir vermektedir.

Türkler'de oymacılık sanatının en eski örnekleri daha çok mezar başlarına dikilen heykellerde ve kitâbelerde görülmekte, ancak bu eserlerin başlangıçta genellikle Çin'den gelen ustalarca yapıldığı anlaşılmaktadır. Kül Tigin yazıtlarında yer alan ifadelerden Yolig (Yolluğ) Tigin'in Çin hakanından taş oymacı (bedizci) getirttiği ve gelen ustanın hakanın has oymacısı olduğu anlaşılmaktadır (Ögel, s. 166). Orta
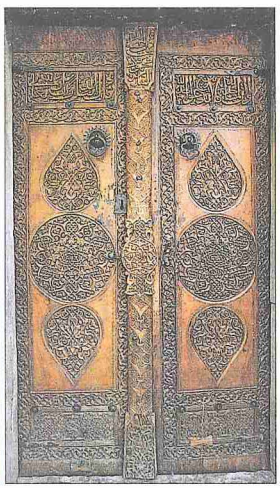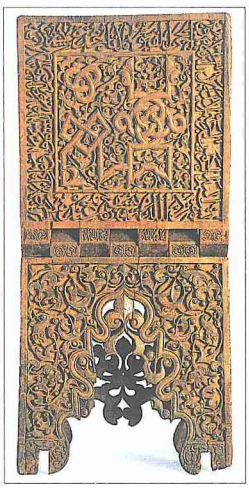
Bazı ahşap oymacılık örnekleri: Ankara Alâeddin Camii'nin minberi, Kastamonu Kasaba köyü Mahmud Bey Camii'nin kapısı ve Selçuklu rahlesi